

саме спільних рис українських, інших пострадянських та західних протестних рухів, а також детальнішому вивченні глобальних тенденцій розвитку феномену протесту.

Список використаних джерел

1. Перегудов С. П. «Русский вопрос» в контексте этнонациональных отношений в РФ / С. П. Перегудов // Полис. Политические исследования. – 2013. – №3. – С.74–86.
2. Митин А. А. Левые радикальные молодежные организации в современной России: формы деятельности и идейные основы / А. А. Митин // Вестник ПАГС. – 2012. – Вып.32. – С.78–82.
3. Пилипенко О. В. Громадські рухи як чинник динамізації суспільних трансформацій / О. В. Пилипенко // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. – 2014. – Вип.7. – С.238–243.
4. Collier P. Hoeffler A. On the Incidence of Civil War in Africa / P. Collier, A. Hoeffler // Journal of Conflict Resolution. – 2002. – №46 (1). – P.13–28.
5. Кравченко В. Ю. Соціально-економічні детермінанти політичного насильства / В. Ю. Кравченко // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Політологія». – 2015. – №1. – С.81–90.
6. Liik K. The Bronze Year of Estonia–Russia relations / K. Liik // Estonian Ministry of Foreign Affairs Yearbook. 2007. – URL: http://www.vm.ee/sites/default/files/content-editors/web-static/053/Kadri_Liik.pdf (date of view: 29.09.2016).
7. Рейтерович І. Політичний вимір діяльності ФПГ у державах перехідного типу / І. Рейтерович // Політичний менеджмент. – 2005. – №1. – С.70–77.
8. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 603 с.
9. Хижняк О. В. Колективні протестні дії мешканців міста: локальність дії і глобальні проблеми / О. В. Хижняк // Наукові праці (Видання ЧДУ імені Петра Могили). Серія «Соціологія». – 2011. – Т.156. – Вип.144. – С.43–46.
10. Валлерстайн І. Конец знакомого мира: Социология XXI века / И. Валлерстайн; пер. с англ. под ред. В. И. Иноземцева. – М.: Логос, 2004. – 368 с.

References

1. Perehudov S. P. «Russkyi vopros» v kontekste etnonatsyonalnykh otnosheniy v RF / S. P. Perehudov // Polys. Polytycheskye yssledovaniya. – 2013. – №3. – S.74–86.
2. Mytyn A. A. Levye radykalnye molodezhnye orhanyzatsyy v sovremennoy Rossyy: formy deiatelnosti y ydeinye osnovy / A. A. Mytyn // Vestnyk PAHS. – 2012. – Вып.32. – S.78–82.
3. Pylypenko O. V. Hromadski rukhy yak chynnyk dynamizatsii suspilnykh transformatsii / O. V. Pylypenko // Filosofia i politolohiia v konteksti suchasnoi kultury. – 2014. – Вып.7. – S.238–243.
4. Collier P. Hoeffler A. On the Incidence of Civil War in Africa / P. Collier, A. Hoeffler // Journal of Conflict Resolution. – 2002. – №46 (1). – P.13–28.
5. Kravchenko V. Yu. Sotsialno-ekonomichni determinanty politychnoho nasyllia / V. Yu. Kravchenko // Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriya «Politolohiia». – 2015. – №1. – S.81–90.
6. Liik K. The Bronze Year of Estonia–Russia relations / K. Liik // Estonian Ministry of Foreign Affairs Yearbook. 2007. – URL: http://www.vm.ee/sites/default/files/content-editors/web-static/053/Kadri_Liik.pdf (date of view: 29.09.2016).
7. Reiterovych I. Politychnyi vymir diialnosti FPH u derzhavakh perekhidnoho typu / I. Reiterovych // Politychnyi menedzhment. – 2005. – №1. – S.70–77.
8. Huntington S. Stolknovenye tsyvylyzatsyi / S. Huntington. – М.: ООО «Yzdatelstvo AST», 2003. – 603 s.
9. Khyzhniak O. V. Kolektyvni protestni dii meshkantsiv mista: lokalnist dii i hlobalni problemy / O. V. Khyzhniak // Naukovi pratsi (Vydannia ChDU imeni Petra Mohyly). Seriya «Sotsiolohiia». – 2011. – T.156. – Вып.144. – S.43–46.
10. Wallerstein I. Konets znakomoho myra: Sotsyolohiya XXI veka / I. Wallerstein; per. s anhl. pod red. V. Y. Ynozemtseva. – М.: Lohos, 2004. – 368 s.

Kliuchnyk R. M., Candidate of Political Sciences, Associate Professor of Department of Political Science, Sociology and Humanities, Alfred Nobel University (Ukraine, Dnipro), nobelpolis@yandex.ru

Political protest: post-Soviet peculiarities

Main peculiarities of emergence and development of political protest in post-Soviet countries are considered. Main characteristics that distinguish political protest in former Soviet republics from such phenomena in the West are considered. The

influence of financial and industrial groups on protest activity is considered. It is underlined that forcible methods of political struggle are often used during protest actions in post-Soviet states. Leftist and rightist protest movements are briefly characterized, ideological polarization as their distinctive feature is underlined. The theory of S. Huntington is used to explain axiological dimension of political protest. Ethnic dimension of protest is considered. Ecological factor of protest movement development is considered as the common one for Western and post-Soviet countries.

Keywords: political protest, political system, political crisis, political violence, political ideology.

УДК 316.75

Сичик К. Б.,
аспірантка кафедри теорії та історії політичної науки
філософського факультету, Львівський національний
університет ім. Івана Франка (Україна, Львів),
Syuchk.Kateryna@gmail.com

МАЙБУТНЄ ЄС В ЕПІЦЕНТРІ КРИТИКИ КАПІТАЛІЗМУ: СЕМІОТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК МЕТОД ВИЯВЛЕННЯ ІДЕОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМАТИК

Кризу призму зовнішньоекономічної діяльності та сутнісних особливостей дискурсу добробуту та політичного розвитку розглянуто основи кризи соціально-політичної організації ЄС. Здійснено ретроспективу деяких значимих макроекономічних активностей інститутів ЄС. Проаналізовано значення Лісабонського договору в процесі формування подальшої стратегії зовнішньоекономічної політики ЄС. Досліджені сутнісні особливості відтворення ідеологем неоліберального глобального дискурсу в процесах культурного та економічного самовиробництва країн сучасної Європи. Систематизовано розуміння суспільства споживання, що склалося у контексті лівій критики політичної теорії неолібералізму. Розглянуто один з процесів формування альтернативного критичного дискурсу.

Ключові слова: постструктуралізм, «культурні дослідження» неолібералізм, глобальний ринок, корпорація, праця, експлуатація, дискурс, суспільство споживання.

До кінця ХХ століття у світі існували різні економічні системи, що конфліктували між собою, серед яких виділялися капіталізм і соціалізм [8, с. 84]. Із занепадом соціалізму в країнах Східної Європи та СРСР неолібералізм – сучасна форма капіталізму – почав переважати на планеті, долаючи національні кордони. Відбувається глобалізація економіки. Економічно самодостатні держави починають відходити в минуле. Як наслідок – вплив і влада президентів «Сіті-банку» або «Хонди» стають сильнішими, ніж президентів чи прем'єр-міністрів багатьох країн. Управлінці у сфері економіки зосереджують у своїх руках більше влади, ніж політики в парламенті або у виконавчих структурах.

Привнесення ліберальної політики у ранг «найкращих» політичних практик зумовив вироблення альтернативним полюсом «лівих» науковців «нових істин». І об'єкт таких досліджень – мова (дискурс, ідеологія і т.д.), методи пізнання, які пропагувала ліва філософія життя, остаточно утвердили у науковому мисленні факт, що вдала інтерпретація текстів та дискурсів сьогодні може надати значно більше емпіричних даних ніж будь-які наймасштабніші польові дослідження.

Цікавим у цьому контексті є проєкт «cultural studies» (культурні дослідження (далі – КД), який об'єднував марксистсько орієнтованих англійських дослідників, що вивчали ЗМІ, популярну культуру, субкультуру і повсякденність. Розробка проблеми ідеології в цих дослідженнях заснована на засадах структуралістського марксизму і концепції гегемонії А. Грамші, слугувала в 1970–1980-х рр. стрижнем діяльності вчених.

Теоретики КД сприймали семіотичний аналіз як найбільш адекватний метод виявлення ідеологічних

проблематик, імпліцитно присутніх в медіальних повідомленнях. Традиційним методом аналізу повідомлень ЗМК на початку 1970–х рр. в соціології був контент–аналіз. Даний метод може використовуватися дослідниками, що працюють в різних теоретичних перспективах, в тому числі і для доказу ангажованості висвітлення в ЗМК індустріальних конфліктів, проте в світлі вищевикладеного переваги семіотичного методу видаються нам очевиднішими. Контент–аналіз як дослідницький інструмент чутливий тільки до поверхневих сенсів повідомлень, проте не завжди придатний для аналізу специфічних повідомлень (наприклад, фільмів). Якщо в контент–аналізі увага зосереджується на експліцитному змісті фрагментів повідомлення, що піддаються квантифікації, то об'єктом семіотичного аналізу є медіальне повідомлення як структуроване ціле, що включає багато рівнів означування. Семіотичний аналіз розкриває правила організації повідомлень, місце, яке займає окремий елемент в тексті повідомлення, що набагато важливіше для текстуального аналізу, ніж частота його повторення. Наприклад, якщо у випуску новин повідомлення про страйк йде одразу за повідомленням про зростання інфляції, то таке чергування наділяє подію (страйк) крім «буквального», денотативного сенсу також і конотативним, яке визначається кодом, що включає ідеологічні категорії і допущення існування певного роду соціальної реальності («страйки перешкоджають нормальному функціонуванню національної економіки» та ін.). Хоча розрізнення денотації і конотації є доволі умовним, дослідники ЗМК, які дотримуються розглянутої версії ідеологічного аналізу, зосереджують увагу переважно на конотативному рівні означування, який в силу своєї рухливості відкритий для ідеологічних «щеплень» і на якому можна спостерігати динаміку ідеологічного поля в цій конкретно–історичній кон'юнктурі, що репрезентує, у відповідності з певною концепцією гегемонії, область силових відносин різних соціальних груп.

Для ідеологічного аналізу важливий момент конструювання ідеологічного «обрамлення» (closure) [8] – обмеження соціальної яви та мислення по відношенню до подій соціально–політичної реальності категоріальними, образними, тематичними межами панівної ідеології. Тобто крім того, що і як було сказано (показано), для ідеологічного аналізу важливо те, що могло б бути сказано, але не відбулось. У наведеному прикладі для глядача, що інтерпретує повідомлення про страйк у відповідності зі зазначеним кодом, судження про страйк буде обмежене ідеологічною проблематикою, яка виключає постановку питань про право робітників на колективний захист своїх інтересів задля захисту ідеї розвитку так–званої «національної економіки». Оскільки будь–який знак може інтерпретуватися різними способами, мати більш ніж одне значення (феномен полісемії), для досягнення ефекту ідеологічного «обрамлення» необхідно обмежити сферу можливих прочитань знака. У нашому прикладі кадри, що зображують пікет робітників, можуть інтерпретуватися глядачами по–різному, проте обраний журналістами спосіб організації матеріалу новин обмежує інтерпретацію повідомлення про страйк ідеологічним кодом «кращого прочитання» (preferred reading). Об'єктом аналізу в неомарксистських дослідженнях ЗМК є практики кодування ідеологічних смислів в медіальних

повідомленнях працівниками ЗМК, а також практики декодування повідомлень аудиторією. Що стосується виробництва повідомлення, сфера ідеологічних практик охоплює різні аспекти діяльності працівників ЗМК, такі, як відбір тих фактів, які представляються релевантними в якості новин, спосіб їх подання, визначення тем для обговорення в аналітичній програмі і т.д. Так, в одному дослідженні ідеологічної функції жанру аналітичних телевізійних програм Бі–Бі–Сі, що включають дебати між політиками (current affairs), виробництво ідеологічних смислів в обраній для детального аналізу програмі аналізується на декількох взаємопов'язаних рівнях: вербальний дискурс (вступне слово ведучого, коментарі до картинок та ін.), візуальний, вибір лексики учасниками дебатів, кінестетичний дискурс (жести, манера триматися і ін.).

Описаний метод знайшов застосування в аналізі матеріалів британських ЗМК: преси (газетні новини, редакційні статті, листи читачів і т.д.), новин та різних аналітичних телевізійних програм, присвячених соціальним і політичним проблемам і подіям. Він дозволяє виявити неявну присутність ідеології навіть у тих випадках, коли «здається», що медіальні повідомлення представляють лише нейтральне відображення реальності. Особливо це характерно для телебачення і таких його жанрів, як новини. Однак сама ця «видимість» повинна стати предметом ідеологічної реконструкції. Як вже було сказано, описаний вище концепт ідеології дозволяє переосмислити суть діяльності ЗМК. Він полягає не у відображенні реальності (адекватне в ліберальних уявленнях чи викривлене, «перевернуте» в ранній марксистській критиці), а у виробництві репрезентацій подій, або, якщо запозичувати термінологію символічного інтеракціонізму, визначень ситуацій. Репрезентація – це особливого роду практика, практика означування, включена в складну систему структурних детермінант. Будь–яка подія, факт, оскільки вони щось означають для людини, повинні бути проаналізовані за допомогою практик означування за наявними у суспільстві «схемами класифікацій» соціального світу, які надає ідеологія. У цьому і полягає суть ідеологічної роботи ЗМК, ідеологічних практик ЗМК, які аналізуються за допомогою описаного вище методу. У центрі уваги неомарксистських дослідників ЗМК знаходяться відтворені ЗМК визначення соціальних та політичних подій, які конструюються в рамках домінуючої ідеології. Така ідеологія характеризується, по–перше, тим, що її категорії та змісти задають вектори глобального бачення суспільства в цілому або якоїсь сфери суспільних відносин. По–друге, домінуюче бачення соціальної реальності наділене легітимністю, що здається «природною», чимось таким «очевидним» в розрізі розуміння соціального порядку. Легітиміація домінуючої ідеології, неявно присутня у повідомленнях ЗМК, забезпечується видимістю нейтральності та об'єктивності (ЗМК як «вікно у світ»). Віра в те, що ЗМК тільки лише відображають реальність, є ідеологічним конструктом, який створюють працівники ЗМК. Претензії на незалежність, об'єктивність та нейтральність висвітлення суспільних і політичних подій є ідеологічними за своїм характером. Вони складають професійну ідеологію працівників ЗМК в західних суспільствах ліберальної демократії, зразком яких є США та Великобританія. Ця ідеологія також кодується в

медіальних повідомленнях. Наприклад, манера триматися ведучих в аналітичних програмах на Бі-Бі-Сі організовано у відповідності із кодом нейтральності: журналіст – це один із звичайних людей, втілення «середньої людини», проте, як професіонал він відповідальний перед громадськістю за репрезентацію «справжнього» стану речей.

Згідно з неомарксистськими поглядами, що склалися в руслі ідей структурального марксизму і концепції гегемонії, панівний в економіці клас в сучасному капіталістичному суспільстві не здійснює безпосередньо державну політику. Держава володіє відносною автономією. Автономна вона в силу того, що є сферою, незалежною від впливу безпосередніх інтересів окремих фракцій панівного класу, що забезпечується крім іншого правилами гри ліберальної демократії. Це створює видимість нейтральності держава, яка нібито представляє «загальний інтерес» та «націю». Відносна ця автономія тому, що держава сприяє реалізації довгострокових стратегічних інтересів панівного класу. ЗМК, хоча й діють незалежно від вузьких інтересів політичних партій, все ж не можуть вийти за межі офіційного консенсусу, що формується в рамках парламентської демократії – в сфері держави і офіційної політики, яка представляє «загальнонаціональний інтерес». Самі критерії об'єктивності, неупередженості, незацікавленості, які роблять діяльність ЗМК легітимною в очах громадськості, орієнтують працівників ЗМК на ідеологічні репрезентації владних груп, які стали гегемоном і складають в даний момент зміст «загального інтересу», легітимізуючи через вибори так звану «громадську думку» [7]. Діяльність ЗМК в сучасному капіталістичному суспільстві включена в своєрідну діалектику конструювання консенсусу: ЗМК одночасно відображають консенсус і активно беруть участь в його конструюванні. Довготривалий ідеологічний ефект діяльності ЗМК складається у відтворенні самої ідеї «нації» та «загального інтересу», складовою ідеологічної умови існування сучасної капіталістичної держави. Отже, ідеологічні практики ЗМК визначаються складною системою структурних детермінант, що включають вплив домінуючої ідеології на самих працівників ЗМК та їх професійну ідеологію, і самі є такими детермінантами стосовно інших практик суспільної формації.

Використовуючи описану вище методологію, ми репрезентуємо зріз медійних повідомлень та суспільно-політичного дискурсу країн ЄС, який відображає концепт «сутинок Європи» в структурах масової свідомості.

В 2007 році 27 держав-членів Європейського Союзу (ЄС) узгодили «новий цикл Лісабонської стратегії», який передбачав й нову торгово-політичну стратегію «Глобальна Європа – конкурування у світі» («Global Europe – Competing in the World»). Це неоліберальне бачення «глобальної Європи» прагне до зміцнення європейської конкурентоспроможності, яка має підвищуватися шляхом подальших «реформ», «заходів гнучкого захисту» (flexicurity-Maßnahmen) [1] на ринках праці в країнах-членах ЄС та шляхом укладення нових торгових і інвестиційних угод із третіми державами [1]. На засіданні в червні 2007 р. Рада Європейського Союзу ухвалила нову стратегію зовнішньої торгівлі під назвою «Глобальна Європа – міцне партнерство для відкриття ринків європейським експортерам». Насправді, європейські підприємства в цьому офіційному документі були позначені як заступницька цільова група. Ця

стратегія, висловлюючись мовою офіційного жаргону, «сидить [як на голці] на активній політиці (яка все більше зростає) відкриття ринків як усередині ЄС, так і щодо третіх країн, яким Європа має дати можливість вистояти в глобальній конкуренції, що посилюється» [2]. Оскільки європейські інститути мають сприяти ліквідації обмежень для проникнення на ринок, необхідно домогтися міцного співробітництва між державами-членами ЄС, Європейською Комісією та підприємствами [3].

До підвищення конкурентоспроможності відносять також забезпечення постачання сировиною, ґрунтовнішу участь європейських підприємств на ринках, що зростають, відкриття й лібералізацію прибуткових ринків для громадських замовлень, так само як і здійснення безперешкодного права вільного вибору місця проживання, що означає лібералізацію інвестиційних режимів у третіх державах, і, зрештою, такі законодавчі заходи, які будуть найменшим чином перешкоджати розвитку вільної торгівлі. Очевидною метою є ліквідація «нетарифних торговельних перешкод» – це й багато іншого є стандартом, який стосується охорони навколишнього середовища й трудового права, як і відкриття ринку для загальнодоступних місць закупівлі сировини й матеріалів, які досі охороняються.

Актуальними стали так звані сингапурські теми (інвестиції, конкуренція, суспільне матеріально-технічне постачання й пільгові умови торгівлі), які зазнали невдачі на обговоренні в СОТ у 2003 р., натрапивши в Канкуні на опір багатьох країн, що розвиваються, й країн з перехідною економікою.

Згідно з WEED [2], «глобальна європейська стратегія прискорюється, перш за все, Європейською Комісією. Це відбувається, очевидно, у межах активної лобістської діяльності та безперервної співпраці Комісії з промисловістю. Від самого початку, коли мова йшла про конкретний зміст і формулювання, великим європейським концернам надавалася консультація. Проекти текстів були вислані представникам промисловості для коментування, а економічні об'єднання, такі як Європейська конфедерація бізнесу (Business Europe) або Федеральний союз німецької промисловості (BDI) [3], були запрошені для консультацій» [3].

Ця тісна співпраця між Комісією та промисловістю існує споконвіку та демонструє те, що федеральний уряд проявляє явний інтерес до максимально більшого відкриття ринку, що впливає з опублікованого в липні 2006 р. службового документа федерального уряду «Розгорнути глобалізацію: Підвищити зовнішню конкурентоспроможність ЄС – значить забезпечити зростання й робочі місця в Європі». Для федерального уряду це мало стати «головним прагненням майбутньої торгової політики ЄС, ... для європейських виробників послуг – умовами проникнення на ринок третіх країн, особливо країн, що розвиваються» [8]. Маючи на увазі бажання взяти до уваги введення взаємного використання ринків закупівлі сировини й матеріалів, федеральний уряд квапить ЄС із подальшою лібералізацією. І не без успіху, як показують переговорні мандати ЄС із державами Центральної Америки та Андського співтовариства за угодою про приєднання, а також з Індією та Південною Кореєю щодо Угоди про вільну торгівлю. Без консультацій з громадськими організаціями, без залучення парламентів держав-членів ЄС, так і без

участі Європейського Парламенту, Європейська Комісія веде переговори про лібералізацію торгівлі товарами та послугами, а також про лібералізацію життєзабезпечення, про правила лібералізації інвестицій, правила конкуренції та лібералізації ринків закупівлі сировини й матеріалів на обопільній основі.

Негативні наслідки для ринку праці, зумовлені несподіваними «торговими потрясіннями», які спричинять зміну глобальних торговельних та економічних структур, мають бути пом'якшені акомодативним фондом європейських глобальних структур. Із цього фонду мають оплачуватися релокаційні витрати й заходи щодо підвищення кваліфікації для звільнених працівників, оскільки втрата робочих місць буде мати негативні наслідки як для кваліфікованого робітника, так і для некваліфікованого працівника переробної галузі, а тим часом додаткові робочі місця мають створюватися у сфері послуг і комунікації [7].

Так як стратегія глобальної Європи ще не завоювала, за рідкісним винятком, критично налаштовану громадськість, то існує певний протест і з боку європейського громадянського суспільства.

Ліберальний капіталізм акцентував на «національному розвитку» і демонстрував стурбованість, коли зростали безробіття й маргіналізація. Сьогодні неолібералізм уже не зацікавлений у залученні всіх у ринок, він зацікавлений у виключенні. Іншими словами: безробіття є для системи не проблемою, а лише ознакою того, що розвиток субпідряду й технологічний прогрес, – що створює машини, які потребують усе менше людських зусиль, скажімо збирача на конвеєрі, – скорочують кількість робочих рук. Система зацікавлена не в збільшенні кількості споживачів на ринку, а в тому, щоб у того ж числа споживачів було більше грошей.

Для неолібералізму має значення не прогрес, а ринок; не виробництво, а спекуляції; не якість продукту, а його рекламний успіх; не споживча вартість товару, а той фетиш, яким він володіє. Товар купується за ту аурю, яка його оточує й видається спроможною підвищити статус його власника. Так, уже не вважається людиною той, хто вбачає цінність товару в його прямому призначенні, наприклад, щоб використовувати тканину як сорочку; навпаки, етикетка сорочки «маркує» свого володаря так само, як розкішний автомобіль служить платформою для соціального піднесення свого власника. Людину починають сприймати по речах, які її прикрашають.

Із неоліберальної точки зору людина як така, мабуть, не представляє жодної цінності. Тому той, хто не володіє матеріальними благами, знецінений і виключений.

Спершу система оцінювала працю як фактор, що надає людині гідність, що забезпечує добробут. Тепер правильною вважається заробляти гроші на спекуляціях, жити на ренту, насолоджуватися життям, не завдаючи собі клопоту. Для ЗМІ найшасливіші – це пусті. І в промисловості прогрес у галузі інформатики та автоматизації робить людську працю непотрібною, породжуючи безробіття. Досить сказати, що на заводах «Фольксваген» у Сан-Бернарду-ду-Кампу (Бразилія) у 1980 році вироблялося близько 1000 машин на день і було зайнято 44 тисячі робітників. Сьогодні проводиться близько 1500 автомобілів усього 25 тисячами робітників.

Чи зможе Європа сьогодні адекватно відповісти на всі ті виклики, які ставить перед майбутнім планети нечуваній

раніше розмах капіталізму. Європейська цивілізація, яка виносила та виростила ліберальну концепцію світосприйняття та політичного устрою, вже понад два сторіччя знаходиться у пошуку протиотрути від диктату експлуатації, конкуренції та крайнього індивідуалізму, яку з кожним роком очікувати все важче і важче. Екологічні катастрофи, війни, бідність, несправедливий розподіл ресурсів та тотальна експлуатація в комбінації з моральним та духовим занепадом «одновимірної людини» – сьогодні є буденністю європейських реалій.

Отже, оцінюючи потенційні спроможності якісних методів аналізу соціально-політичної дійсності до конструювання фактів, на яких базуватимуться основи нової політичної теорії на практиці ЄС, варто зазначити, що на даному етапі розвитку ЗМК та появи політичної віртуальності реальності (символічної, знакової, текстової) майбутнє соціальної системи залежатиме від винаходу нових фактів (що може статись лише в межах альтернативних неолібералізму теоретичних системах) в процесах семіотичного аналізу політичних текстів та дискурсів.

Список використаних джерел

1. Засідання Європейської Ради від 14 грудня 2007 в Брюсселі, висновки головуючого, 16616/07 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/de/07/st16/st16616.de07.pdf>
2. Висновки Ради щодо нової стратегії проникнення на ринок, Рада «Allgemeine Angelegenheiten», Люксембург, 17–18 червня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/de/gena/94750.pdf
3. Global Europe – Die neue Außenwirtschaftsstrategie der EU, 26.11.2007, S.2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weed-online.org/themen/798660.html>
4. Офіційний документ федерального уряду «Globalisierung gestalten: Externe Wettbewerbsfähigkeit der EU steigern – Wachstum und Arbeitsplätze in Europa sichern» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/E/externe-wettbewerbsf_C3_A4higkeit-der-eu-steigern,property=pdf,bereich=b
5. The economics of failure – The real cost of 'free' trade for poor countries, червень 2005, Christian Aid, London [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.africafocus.org/docs05/trad0507.php>
6. Mahubani K. Der Mythos westlicher Entwicklungshilfe / K. Mahubani // E + Z (Entwicklung und Zusammenarbeit), 2008, Nr.2. S.69. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inwent.org/ez/articles/065224/index.de.shtml>
7. Славој Жижек и Джон Милбанк. Монструозность Христа: парадокс или диалектика? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russ.ru/pole/Spor-o-vere-na-poroge-budushego>
8. Гобсон Дж. Империализм / Дж. Гобсон. – Л., 1927.
9. Зиновьев А. А. От коммунизма к колониальной демократии / Зиновьев А. А. // Континент. – 1994. – №77. – С.27–46.

References

1. Zasadannja Jevropejs'koi' Rady vid 14 grudnja 2007 v Brjusseli, vysnovky golovujuchogo, 16616/07 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/de/07/st16/st16616.de07.pdf>
2. Vysnovky Rady shhodo novoji strategiji' pronynknennja na rjynok, Rada «Allgemeine Angelegenheiten», Ljuksemburg, 17–18 chervnja 2007 r. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/de/gena/94750.pdf
3. Global Europe – Die neue Außenwirtschaftsstrategie der EU, 26.11.2007, S.2. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.weed-online.org/themen/798660.html>
4. Oficijnyj dokument federal'nogo urjadu «Globalisierung gestalten: Externe Wettbewerbsfähigkeit der EU steigern – Wachstum und Arbeitsplätze in Europa sichern» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/E/externe-wettbewerbsf_C3_A4higkeit-der-eu-steigern,property=pdf,bereich=b
5. The economics of failure – The real cost of 'free' trade for poor countries, cherven' 2005, Christian Aid, London [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.africafocus.org/docs05/trad0507.php>
6. Mahubani K. Der Mythos westlicher Entwicklungshilfe / K. Mahubani // E + Z (Entwicklung und Zusammenarbeit), 2008, Nr.2.

S.69. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.inwent.org/ez/articles/065224/index.de.shtml>

7. Slavoj Žižek i Džon Milbank. Monstruožnost' Hrista: paradoks ili dialektika? [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://russ.ru/pole/Spor-o-vere-na-poroge-budushego>

8. Gobson Dzh. Imperializm / Dzh. Gobson. – L., 1927.

9. Zinov'ev A. A. Ot kommunizma k kolonial'noj demokratii / Zinov'ev A. A. // Kontinent. – 1994. – №77. – S.27–46.

Sychuk K. B., graduate student of the Department of Theory and History of Political Science Faculty of Philosophy, Lviv National University Franko (Ukraine, Lvov), Sychuk.Kateyna@gmail.com

The future of the EU at the center of criticism of capitalism: semiotic analysis as a method of identifying ideological problematics

Through the prism of foreign trade and the essential features of the welfare discourse and political development the basics of the crisis of social and political organization of the EU have been examined. Retrospective of some major macroeconomic activities of EU institutions have been implemented. The importance of the Lisbon Treaty in the process of further EU foreign economic policy strategy have been analyzed. The essential features of reproduction of ideologems of neo-liberal global discourse in the processes of cultural and economical self-production of states of modern Europe have been examined. The understanding of the consumer society, which had developed in the context of the left's critique of political theory of neo-liberalism have been systematized. One of the processes of formation of an alternative critical discourse have been considered.

Keywords: post-structuralism, «cultural studies», neoliberalism, the global market, corporation, labor exploitation, discourse, consumer society.

* * *

УДК 327.7:0.61.1 (ЄС)

Стахурський І. В.,
магістр політології, Національний університет
«Києво-Могилянська академія»
(Україна, Київ), stakhursky.ivan@ukr.net

ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ АРМІЇ

Проаналізовано перспективи створення армії Європейського Союзу у контексті вивчення механізмів розвитку Спільної безпекової та оборонної політики ЄС. Розглянуто причини необхідності формування європейської армії, сформульовано основні переваги для країн Євросоюзу від функціонування спільних збройних сил. Визначено три моделі утворення армії Європейського Союзу, а також показано імплементаційні перешкоди при реалізації кожного з механізмів. Досліджено потенційні наслідки формування європейської армії для функціонування ЄС, НАТО та міжнародної системи безпеки. З'ясовано, що утворення армії ЄС залишається проблематичним насамперед з політичних розрахунків.

Ключові слова: європейська армія, Спільна безпекова та оборонна політика, Європейський Союз, військовий кризовий менеджмент, Бойові Групи, Єврокорпус, НАТО.

«Європа ще ніколи не була настільки процвітаючою, безпечною та вільною як сьогодні. Насильство ХХ сторіччя поступилося місцем періоду безпрецедентного миру та стабільності, не знаного раніше в європейській історії» [8, с. 1]. Такими словами починається Європейська стратегія безпеки 2003 року, коли європейський континент не знав ані війн, ані терактів. Проте ситуація змінилася. Внаслідок конфліктів в Україні, на Близькому Сході, Кавказі, Південному Середземномор'ї зона нестабільності впритул наблизилася до східних та південних кордонів ЄС. Вихід Великобританії з Євросоюзу, агресивна політика Росії, заяви американських політиків про можливість розпуску НАТО¹ породжують дискусії, чи здатна Європа

¹ Заява Д. Трампа – кандидата від Республіканської партії в президенти США на квітневій зустрічі з виборцями в штаті Вісконсін: «У НАТО є одна проблема: альянс – застарів. Ми їх [європейців] захищаємо, інвестуємо в їхню оборону, а вони деруть з нас гроші. І знаєте, як ми на це реагуємо? Ніяк! Або вони віддадуть нам минулі борги, або нам доведеться піти з Європи. А якщо в результаті розпадеться НАТО, так тому і бути» [5].

забезпечити власну безпеку. Одним із шляхів вирішення проблеми дослідники С. Біскоп, Д. Кеохан, Дж. Кларк, К. Мейджор, К. Мьоллінг, М. МакКрей вважають створення європейської армії. Мета даної статті розкрити механізми та з'ясувати перспективи формування армії ЄС, а також проаналізувати наслідки її створення для функціонування Євросоюзу, НАТО та міжнародної системи безпеки.

Питання формування європейської армії дискутувалося ще з часів завершення Другої світової війни. Невизначеність майбутнього поділеної Німеччини, війна в Кореї (1950–1953), посилення загрози з боку Радянського Союзу породжували необхідність у поглибленні співпраці між західноєвропейськими країнами в сфері безпеки. 24 жовтня 1950 року французький Міністр оборони Р. Плевен запропонував створити Європейське оборонне співтовариство (ЄОС) шляхом об'єднання військово-промислового комплексу шести держав – Франції, Німеччини, Італії, Бельгії, Нідерландів та Люксембургу. «План Плевена» включав утворення зокрема і європейської армії чисельністю у 100 тисяч чоловік. Хоча ЄОС вважався французькою ініціативою, спрямованою не допустити повторення протистоянь між європейцями за перерозподіл територій, ратифікація проекту була проваленою саме французьким парламентом у 1954 році через його відмову делегувати державні повноваження у сфері безпеки та оборони до наднаціональних органів влади [9, с. 463].

Невдача при ратифікації «Плану Плевена» вплинула на подальший процес європейської інтеграції, що обмежувався насамперед сферою економіки. Створення НАТО дозволило європейцям зосередити увагу на післявоєнній реставрації економіки. Після того як до Європейського Економічного Співтовариства в 1973 році приєдналася Великобританія, табу щодо автономної європейської безпекової політики тільки посилювалося. Позиція Лондона залишалася незмінною: Європа не спроможна самостійно забезпечити власну безпеку, а тому слід полишити всі спроби щодо формування європейської армії, щоб не погіршити відносин з Вашингтоном [11, с. 13–15].

Завершення Холодної війни спричинило масштабну трансформацію системи міжнародних відносин. Зміни торкнулися передусім раніше поділеного на два конфронтаційні табори європейського континенту. Підписаний 1992 року Маастрихтський договір про утворення Європейського Союзу створив, за словами тогочасного Президента Європейської Комісії Ж. Делора, «нову опцію європейської єдності» [10, с. 70] – Спільну зовнішню та безпекову політику (СЗБП). Історичної домовленості про спільну європейську політику в сфері оборони та важливості розвитку військових інструментів для кризового менеджменту об'єднання було досягнуто на франко-британській конференції в Сан-Мало 4 грудня 1998 року. Варто наголосити на безпрецедентній позиції Великобританії, яку дослідники описують як «британський перехід європейського безпекового рубікону» або «повернення Лондона до Європи» [17, с. 285]. Офіційно Спільна безпекова та оборонна політика (СБОП) веде свій відлік від Кьольнського саміту ЄС 3–4 червня 1999 року. У прийнятій Декларації зазначалося: «Європейський Союз повинен мати спроможність діяти самостійно завдяки наданим військовим засобам, системі прийняття рішень та політичній рішучості реагувати на міжнародні кризи без отримання згоди на дії зі сторони НАТО» [3].